

Programa d'Acció Lectora de Biblioteques de Barcelona i projecte Biblionatura

Resum: Des de juliol de 2021, Biblioteques de Barcelona coordina el Programa d'Acció Lectora, un projecte que té com a objectiu principal desenvolupar i coordinar accions de promoció de la lectura a les biblioteques públiques i als organismes municipals. Un projecte viu que s'anirà desplegant al llarg dels propers anys i en continua revisió en funció de les noves necessitats detectades quant a promoció de la lectura.

Entre les seves funcions, ha de donar suport i aportar recursos a programació de les Biblioteques de Barcelona. Aquest és el cas del projecte Biblionatura de la Biblioteca Collserola - Josep Miracle. Una aposta per la natura i la sostenibilitat a través d'una acurada selecció del fons, la programació d'activitats i el servei de Bibliollavors.

Paraules clau: promoció de la lectura; educació; cohesió social; biblioteques públiques; biblionatura; linternatura.

Programa de Acción Lectora de Bibliotecas de Barcelona y proyecto Biblionatura

Resumen: Desde julio de 2021, Bibliotecas de Barcelona coordina el Programa de Acción Lectora, un proyecto que tiene como objetivo principal desarrollar y coordinar acciones de promoción de la lectura en las bibliotecas públicas y en los organismos municipales. Un proyecto vivo que se irá desplegando a lo largo de los próximos años y continua revisión en función de las nuevas necesidades detectadas en cuanto a promoción de la lectura.

Entre sus funciones, debe apoyar y aportar recursos a programación de las Bibliotecas de Barcelona. Éste es el caso del proyecto Biblionatura de la Biblioteca Collserola - Josep Miracle. Una apuesta por la naturaleza y la sostenibilidad a través de una cuidada selección del fondo, la programación de actividades y el servicio de Bibliosemillas.

Palabras clave: promoción de la lectura; educación; cohesión social; bibliotecas públicas; biblionatura; linternatura.

Barcelona Libraries Reading Action Program and Bibliature project.

Abstract:

Since July 2021, Barcelona Libraries has been coordinating the Reading Action Programme, a project whose main objective is to develop and coordinate actions to promote reading in public libraries and in municipal bodies. A living project that will be deployed over the next few years and continuously reviewed based on the new needs detected in terms of promoting reading.

Among its functions, it must support and contribute resources to the programming of the Barcelona Libraries. This is the case of the Bibliatura project of the Collserola Library - Josep Miracle. A commitment to nature and sustainability through a careful selection of the fund, the programming of activities and the Library Seed Bank service.

keywords: reading promotion; education; social cohesion; public libraries; bibliature; nature writing.

Autors:

Núria Flò Solé

Directora de la Biblioteca Collserola - Josep Miracle

Biblioteques de Barcelona

flosn@diba.cat

660 063 994

César Moreno Villanueva

Tècnic de gestió cultural de la Direcció d'Acció Cultural i Educativa

Biblioteques de Barcelona

cmorenov@bcn.cat

622 389 317

Introducció

Des de juliol de 2021, Biblioteques de Barcelona coordina el Programa d'Acció Lectora, un projecte que té com a objectiu principal desenvolupar i coordinar accions de promoció de la lectura a les biblioteques públiques i als organismes municipals. El Programa, que es coordina des de la Direcció d'Acció Cultural i Educativa de Biblioteques de Barcelona, té com a nodes principals de les accions les quaranta biblioteques públiques de la ciutat i està vinculat a Barcelona Ciutat de la Literatura.

Les funcions bàsiques del Programa d'Acció Lectora són les següents:

- Dissenyar i oferir un programa d'accions per al foment de la lectura.
- Donar suport i aportar recursos a programació de les Biblioteques de Barcelona.
- Promoure la lectura en espais i equipaments on fins ara no arribaven les biblioteques públiques o no tenien incidència.
- Coordinar i promoure accions amb equipaments municipals i agents del món del llibre de la ciutat.

El Programa d'Acció Lectora va néixer el 2018 i durant tres cursos es va gestionar des de l'ICUB. El curs 2021-2022 ha estat el primer que s'ha coordinat des de Biblioteques de Barcelona. És per això que ha estat un curs de transició, ja que la programació s'ha adaptat a les característiques de Biblioteques de Barcelona tenint en compte, bàsicament, els tres factors següents:

- Orientació.** El Programa d'Acció Lectora respon als quatre eixos estratègics de treball que conformaran el nou pla director de Biblioteques de Barcelona:
 - Promoció de la lectura.
 - Cultura i educació.
 - Equitat i cohesió social.
 - Gestió del coneixement i accés a la informació.
- Equipaments.** Les quaranta biblioteques públiques són els espais principals de la programació. És per això que moltes de les propostes tenen com a punt de partida o com a punt d'arribada les biblioteques i els seus recursos.
- Programació.** Des dels seus inicis, Biblioteques de Barcelona disposa d'una àmplia programació de promoció de la lectura, com és el cas dels clubs de lectura, amb gairebé 25 anys d'existència.

D'aquesta manera, el Programa d'Acció Lectora s'integra en l'ecosistema de les biblioteques públiques com a eina per complementar, amplificar i coordinar la programació per al foment de la lectura. Un projecte viu que s'anirà desplegant al llarg dels propers cursos i en continua revisió en

funció de les noves necessitats detectades quant a promoció de la lectura. Així, de cara al futur, el Programa d'Acció Lectora té els deu reptes següents:

- Fomentar el plaer per la lectura entre la població més jove.
- Ensenyar a escriure a través de la literatura.
- Promoure la narració oral a través de la literatura i de l'escriptura.
- Treballar l'escriptura a les noves tecnologies.
- Fer servir les noves tecnologies per a la promoció de la lectura més enllà de les biblioteques.
- Respondre als reptes i noves necessitats en matèria de promoció de la lectura dels centres educatius.
- Promoure el pensament crític a través de la tria d'obres i de dinàmiques participatives.
- Desenvolupar una programació orientada a la cohesió i l'equitat social.
- Relacionar els diferents agents del món del llibre i la lectura de la ciutat a través d'una programació inclusiva i relacional.
- Establir vincles amb agents, equipaments i institucions més enllà de l'àmbit municipal.

Pel que fa a la programació, s'agrupa segons els quatre grans àmbits d'actuació:

- Promoció de la lectura i de la literatura.
- Educació.
- Equitat i cohesió social.
- Projectes internacionals.

1. Educació

En l'àmbit educatiu, hi ha propostes adreçades per a diferents etapes educatives: primària, secundària, batxillerat, estudis superiors, centres de formació d'adults i centres de formació professional. I a partir del curs 2023-2024 s'incorporaran propostes adreçades a prelectors.

1.1. Literapolis

Literapolis és una app que proposa als participants una gimcana literària per la ciutat a partir d'una novel·la ambientada a Barcelona. Els jugadors han de localitzar punts geogràfics de la ciutat per on transcorre l'acció d'un llibre i resoldre una prova relacionada amb l'argument de la novel·la.

Des de fa anys, s'ha creat una proposta educativa al voltant d'aquesta app. En el marc del projecte educatiu, es proposa a alumnes de 3r i 4t d'ESO la creació de rutes a partir de la lectura d'una novel·la. És a dir, els participants esdevenen gestors de l'aplicació. D'aquesta manera, la proposta promou el gust per la lectura, l'ús de les noves tecnologies i el coneixement de la ciutat. Durant el curs 2021-2022 hi van participar 600 alumnes.

1.2. Lectures explosives

Es tracta de dinàmiques de club de lectura augmentada per a alumnes d'ESO que incorporen trobades amb els autors i visites a espais vinculats a les obres. Durant el curs 2021-2022 hi van participar al voltant de 1.000 alumnes.

1.3. Interrogatori en tercer grau

Es tracta d'una proposta amb una dinàmica semblant a la del projecte lectures explosives, però adreçada a alumnes de primària i vinculada a la BCNegra. Així, hi ha dues sessions amb dinàmica de club de lectura i d'una tercera sessió en què el grup rep la visita de l'autor i d'un dels personatges del llibre. Durant el curs 2021-2022 hi van participar 900 alumnes.

1.4. Habilitat comunicatives a les xarxes socials i alfabetització digital a Internet

A partir del mes de setembre, hi haurà una nova proposta adreçada a alumnes de 3r i 4t d'ESO sobre habilitats comunicatives a les xarxes socials i alfabetització digital a Internet.

1.5. Universitat de Barcelona

Enguany hem iniciat un projecte de col·laboració amb la Facultat de Filologia i Comunicació. D'una banda, amb clubs de lectura a la facultat, com el que Anna Ballbona va conduir sobre *La larga carretera de arena*, de Pasolini. D'altra banda, amb la programació d'alguna de les xerrades del cicle Els dijous de la UB a les biblioteques de Barcelona.

1.6. Centres de formació d'adults

Una de les línies de treball en l'àmbit de l'educació és amb centres de formació d'adults. Es tracta de dinàmiques de clubs de lectura amb estudiants del cicle instrumental, del cicle d'ESO i d'anglès.

2. Equitat i cohesió social

Una de les línies principals del Programa d'Acció Lectora té a veure amb propostes adreçades a col·lectius específics que tenen dificultats per accedir amb normalitat a la lectura.

2.1. Llegir abans de curar

Es tracta de clubs de lectura per a personal sanitari d'hospitals de la província de Barcelona sobre obres relacionades amb el món de la salut que, des d'una vessant humanística, puguin ajudar els participants a optimitzar el tracte humà amb el pacient. Es tracta d'una proposta conjunta de Biblioteques de Barcelona, la Societat Catalana de Bioètica i la UOC, coordinada per l'escriptora Anna Ballbona.

2.2. Et conec d'oides

És un projecte en què es promou la lectura en residències per a gent gran a partir de la narració de textos en veu alta que es posen en relació amb les experiències vitals dels participants.

2.3. Nous àmbits de treball

Al llarg del curs 2022-2023, de manera progressiva es començaran projectes per a la promoció de la lectura a hospitals infantils, centres de dia de salut mental i amb joves migrants.

2.4. Préstec i lectura a domicili

A partir de la tardor de 2022, Biblioteques de Barcelona reprendrà el servei de préstec i lectura a domicili. Un projecte que té com a objectiu acostar llibres a persones que no poden sortir de casa seva i llegir en veu alta a persones que tenen dificultats de visió.

3. Projectes internacionals

Els clubs de lectura virtuals han obert una via per als projectes internacionals. Així, darrerament s'han posat en marxa dos clubs de lectura amb altres territoris. D'una banda, Vincles, club de lectura virtual per a lectors de territoris de parla catalana. Es tracta d'una proposta que té com a objectiu promoure entre els participants el coneixement mutu de la llengua i de la literatura. Les sessions, que durant el curs 2022-2023 les ha conduït la periodista cultural i traductora Valèria Gaillard, tenen lloc el tercer dimarts de cada mes a les 19 h per videoconferència. Les obres, que es llegeixen en format digital, també es comenten a través de l'aplicació de missatgeria instantània Tellyfy.

D'altra banda, amb la col·laboració de l'Institut Cervantes de Londres, s'ha posat en marxa un club de lectura castellà-anglès amb la participació d'instituts de Barcelona i de Londres, que durant un mes llegeixen i comenten un llibre a través de Tellyfy.

4. Promoció de la lectura i de la literatura

A través de diversos formats, una de les principals línies de treball de Biblioteques de Barcelona és la promoció de la lectura i de la lectura entre els seus usuaris.

4.1. Clubs de lectura virtuals

Des del mes d'abril de 2020 més de dues mil cent persones han participat en els clubs de lectura virtuals de Biblioteques de Barcelona, una iniciativa que promou la lectura i el diàleg a través de les noves tecnologies. Es tracta de clubs de lectura en què escriptors, editors, traductors i periodistes culturals conversen amb els lectors a través d'una app de missatgeria instantània (Tellyfy) i per videoconferència. Una nova manera de llegir i de parlar de literatura que permet una lectura augmentada de les obres, que són en format digital (eBiblioCat).

4.2. Parlem amb

En el marc del Programa d'Acció Lectora, s'han impulsat presentacions de llibres de literatura catalana i col·laboracions amb editorials independents. A més, hi ha hagut un augment de les presentacions d'autors internacionals.

4.3. Diàlegs de Sant Jordi

En el marc del Programa d'Acció Lectora, el mes d'abril es van reprendre els Diàlegs de Sant Jordi: tres jornades de converses entre escriptors d'arreu a partir d'afinitats en les seves darreres obres. De la llengua i la música de l'antiga Grècia a la invasió russa d'Ucraïna, els Diàlegs de Sant Jordi van proposar un recorregut singular a través d'alguns dels autors més destacats del panorama literari actual: Blanca Llum Vidal, Agustín Fernández Mallo, Maksim Óssipov, Eva Baltasar, Laura Gost, Marta Carnicero, David Trueba, Juan Tallón, Orhan Pamuk, Santiago Auserón, Pedro Olalla, Jo Nesbo i Núria Bendicho. A més, els Diàlegs de Sant Jordi van acollir l'acte de celebració dels cents anys del PEN Català, a càrrec de l'escriptor Burhan Sönmez, president del PEN Internacional.

4.4. Itinerari sobre la història de la lectura a Barcelona

A partir del mes d'octubre, Biblioteques de Barcelona oferirà un itinerari sobre la relació de Barcelona amb l'escriptura i la lectura: *Barcelona, la ciutat llegida. Inscripcions, grafitis i poemes urbans*. Una ruta, a càrrec del periodista i historiador Rafa Burgos, a partir de textos epigràfics i pintades en llatí, hebreu, català o castellà, que encara es poden trobar per la trama urbana de la ciutat.

4.5. Cicle sobre el món del llibre a Barcelona

El mes d'octubre, l'editor Miquel Adam coordinarà un cicle de sis sessions en què es parlarà amb professionals del món del llibre a la seu on treballen: un autor, un agent, un editor, un cap de premsa, un periodista cultural i un llibreter.

4.6. Suport a projectes de biblioteques

D'una banda, amb l'objectiu de promoure la lectura a les biblioteques, properament hi haurà una convocatòria per donar suport a nous projectes singulars de promoció de la lectura a biblioteques.

D'altra banda, una des les taques del Programa d'Acció Lectora és acompanyar propostes de promoció de la lectura que ja existeixen a les biblioteques, i dotar-les de recursos. Aquest és el cas dels projectes següents: centre d'interès en Editorials independents, de la Biblioteca El Clot-Josep Benet; especialitat en Món del Llibre, de la Biblioteca Sant Gervasi – Joan Maragall; projecte Literatura en trànsit, de les biblioteques d'Horta – Guinardó, i Festival Literatura, de la Biblioteca Collserola – Josep Miracle.

5. Biblionatura Collserola. Una proposta verda a la ciutat

La Biblioteca Collserola – Josep Miracle, ubicada al Districte de Sarrià - Sant Gervasi i dins del Parc de Collserola, vol ser un espai de referència en natura i sostenibilitat a través del projecte Biblionatura Collserola. Una proposta que es promou a través de la col·lecció i de la programació d'activitats adreçades a persones de totes les edats.

Els objectius de Biblionatura Collserola són els següents:

- Promoure la sostenibilitat com a valor fonamental (ODS).
- Crear comunitat.
- Ser motor de canvi.
- Posicionar la Biblioteca Collserola – Josep Miracle com a referent de literatura de natura de la ciutat.

5.1. Els punts de partida de la biblioteca Collserola-Josep Miracle

La ubicació de la Biblioteca Collserola-Josep Miracle en el Parc de Collserola ja dóna a la biblioteca una oportunitat d'actuació immillorable. El Parc de Collserola és el pulmó de la ciutat i, com a tal, és la natura de proximitat de molts ciutadans i ciutadanes, fet que la biblioteca aprofita per esdevenir un pont entre la ciutat i la natura.

A aquesta circumstància s'hi sumen les característiques de l'edifici. La biblioteca, inaugurada l'any 2002, disposa d'una gran façana de vidre que mira al bosc i és una de les primeres biblioteques públiques amb plaques fotovoltaïques, que es van instal·lar a la coberta el 2008. Aquests dos trets peculiars van potenciar el naixement d'aquesta iniciativa i obren la porta a explorar altres possibilitats.

La Biblioteca té el Distintiu de Garantia de Qualitat Ambiental des de l'any 2014 (renovat el 2018), una ecoetiqueta implementada pel Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya. Per a la concessió d'aquest distintiu es van tenir en compte aspectes relatius al consum d'energia, la recollida selectiva, la comunicació de les estratègies aplicades per a l'estalvi energètic i la sensibilització a favor de la mobilitat sostenible.

5.2. La col·lecció

Un altre aspecte que cal destacar és la col·lecció relacionada amb natura i sostenibilitat, que s'ha anat creant al llarg dels anys i que consta dues línies. D'una banda, la col·lecció local, que fa referència al territori. Així, des del primer moment hi ha publicacions sobre el Parc de Collserola, Vallvidrera, el Tibidabo i Les Planes. Un fons que més tard es va complementar de manera orgànica amb obres sobre gestió forestal, gestió de l'aigua, botànica, animals o contes al voltant de la natura. D'altra banda, la biblioteca ha esdevingut un centre d'interès en matèria de sostenibilitat. Així, s'hi poden trobar llibres sobre transport alternatiu, arquitectura sostenible, horts urbans, filosofia de la sostenibilitat i contes per a infants, cosa que dóna resposta als interessos i necessitats dels usuaris, i permet que la biblioteca sigui proactiva envers les necessitats de l'entorn i la situació del món en general en aquesta matèria.

L'any 2020 l'espai de la biblioteca es va redistribuir per usos, tot creant tres espais ben diferenciats: l'espai de silenci, l'àrea de coneixements i l'àrea d'imaginació. Amb aquest canvi es va posar de manifest la potència, unitat i coherència del fons de natura, ja que es va crear un espai específic per a aquest fons, amb una aposta clara per ampliar-lo i fer-lo encara més visible.

Les guies de lectura que s'han elaborat per difondre la col·lecció i que es poden trobar al Bibarnabloc —bloc de Biblioteques de Barcelona—, van en aquesta direcció: posar el focus en el fons de sostenibilitat i natura per donar-lo a conèixer als usuaris tant presencials com virtuals.

5.3. La programació d'activitats:

Per difondre la col·lecció es programen activitats, tant per al públic adult com infantil i familiar, moltes d'elles en cooperació amb altres equipaments, institucions i organismes del territori i de la ciutat.

S'aprofiten els dies assenyalats, com ara el del Dia Europeu dels Parcs, el Dia sense cotxes, el dia Mundial de l'aigua o el Dia Mundial del Medi Ambient.

Alguns exemples d'aquestes activitats són els itineraris literaris pel Parc de Collserola, les xerrades al voltant del residu zero, els tallers sobre sostenibilitat, o les sessions de contes infantils amb temàtica de natura i sostenibilitat.

Aquest curs escolar 2021-2022 s'han organitzat visites escolars amb l'eix temàtic de natura, tot promovent i desenvolupant competències curriculars en l'àmbit escolar d'educació infantil i primària. Es tracta de competències com ara el descobriment de l'entorn, el desenvolupament de la comunicació i el llenguatge, l'exploració sensorial, l'experimentació i la lectura en veu alta de diverses manifestacions literàries.

5.4. Servei de Bibliollavors

Una proposta destacada és el servei de Bibliollavors: préstec de llavors amb el compromís de multiplicació i retorn per part dels usuaris per al següent any i per a tornar-les a posar en circulació per altres usuaris. Un servei cooperatiu i circular que té per objectiu formar, conscienciar, donar a conèixer als usuaris les varietats locals, la seva multiplicació i per tant, la conservació de la biodiversitat. Aquest servei s'ha pogut posar en marxa gràcies al Banc de Llavors Can Mandó i a la col·laboració de la xarxa de graners i de l'Associació l'Era.

5.5. El club de lectura Bibliolitura

El 2021 Barcelona va ser la capital mundial de l'Alimentació Sostenible i Biblioteques de Barcelona va apostar per iniciar un club de lectura sobre literatura (nature writing) tenint en compte la ubicació de la biblioteca i per ser centre d'interès sobre sostenibilitat. El club de lectura s'ha pensat com a espai de reflexió i d'intercanvi d'idees i experiències a través de diverses lectures sobre natura. Aquest 2022 s'ha continuat amb el desig d'arribar a més persones i consolidar-lo com a referent en literatura de natura a la ciutat.

Els eixos de la primera edició del club de lectura van ser els següents: l'oportunitat econòmica, la lluita contra la crisi climàtica i la promoció de dietes saludables.

5.6. Literatura. Festival de literatura de natura

El 8 i 9 d'octubre de 2022 tindrà lloc, a la Biblioteca Collserola-Josep Miracle, el Festival Literatura. Es tracta d'una trobada, amb autors locals i internacionals al voltant de la literatura de natura (*nature writing*), un gènere literari que els últims anys està cobrant força arreu i que convida a repensar la relació entre persones, creació i natura.

Entre altres activitats, al llarg del festival hi haurà taules rodones, tallers i concerts. Una programació adreçada tant a públic adult com infantil en què destaca la presència de tres autors internacionals: Abi Andrews, Joanna Pocock i Patrik Svensson.

5.7. Conclusions

Al llarg dels diferents punts de la presentació, s'han desenvolupant els eixos que donen sentit i guien la tasca de la biblioteca, centrada en la promoció de la lectura, la cultura i l'educació (sobretot en matèria de sostenibilitat i natura), amb la voluntat de construir comunitat amb equitat i potenciant la cohesió social. La vinculació amb les escoles, institucions, organismes i persones de l'entorn proper i de la ciutat fan que això sigui possible. Com s'ha pogut comprovar, des de biblioteques s'han iniciat accions que ajuden a desenvolupar i assolir els 17 ODS plantejats per l'Assemblea General de Nacions Unides.

L'objectiu final és posicionar la Biblioteca Collserola - Josep Miracle com a referent de literatura de natura a la ciutat, per promoure la sostenibilitat com a valor fonamental de la nostra societat, per crear comunitat i ser motor de canvi.

Estem segures que, com a biblioteca, tenim molt camí a recórrer; i també a millorar. Entre els reptes més importants que se'ns plantegen, hi ha la creació una comunitat encara més potent i esdevenir un espai de participació per afrontar els canvis que com a societat haurem d'afrontar. Aquests canvis, bé siguin socials, climàtics o de qualsevol altre tipus, són desafiaments molt complexos de cara a futur. La biblioteca pública evoluciona alhora que la societat es transforma, i ha d'adaptar-se a les noves necessitats dels usuaris per esdevenir un nou punt de partida per a la definició dels seus serveis. Cal seguir treballant en el valor social de la biblioteca.

Integrar i donar resposta a col·lectius vulnerables, a persones amb discapacitat i a una diversitat cultural a través dels nostres serveis de formació, de creació i de socialització amb espais i personal dinàmic pot fer que la biblioteca sigui un lloc on fer front a uns desequilibris socials que cada vegada són més grans i cabdals.

Com a biblioteca, observem que el canvi climàtic és una evidència, que la societat està fragmentada i que l'esclatxa digital és cada vegada més present. En aquest context, mitjançant els nostres projectes i serveis, tenim tota la voluntat d'acompanyar les persones i de crear comunitat. Volem ser-hi, volem ser actors determinants en la promoció d'aquest canvi tan necessari.

En l'àmbit internacional, el 2022 ha arribat el primer reconeixement: la Biblioteca Collserola-Josep Miracle ha estat una de les cinc finalistes del Premi IFLA Biblioteca Verda, un guardó que distingeix les biblioteques que millor comuniquen el seu compromís amb la sostenibilitat ambiental.